

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Кафедра історії України і методики викладання історії

Міщук А. І.

Методичні вказівки
щодо виконання семінарських занять із дисципліни

Історія України

для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Освітня програма 091 Біологія та лабораторна діагностика
Спеціальність 091 Біологія
Галузь знань 09 Біологія

Івано-Франківськ
2023

УКЛАДАЧ: кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Міщук А. І.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Королько А.З.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Кобута С. Й.

РЕКОМЕНДОВАНО: Вченою Радою факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №__ від _____ р.)

Зміст

	СТР.
Вступ.....	4
ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ. УМОВИ ДОПУСКУ ДОПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	7
ТЕМА 1. ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА XIII - ПЕРША ПОЛОВИНА XIV СТ.....	11
ТЕМА 2. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ЛИТВИ І ПОЛЬЩІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIV – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.).....	14
ТЕМА 3. ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.....	17
ТЕМА 4. ГЕТЬМАНЩИНА ПІД ВЛАДОЮ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У XVIII СТ.....	20
ТЕМА 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ВЛАДОЮ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД 20-30-ТІ РР. XX СТ.....	23
ТЕМА 6. УКРАЇНА В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	27
ТЕМА 7. УКРАЇНА В УМОВАХ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ.....	30
ПИТАННЯ ДО КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	34
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	37

ВСТУП

Нормативна навчальна дисципліна «Історія України» є важливою складовою фахової і світоглядної підготовки сучасних спеціалістів, які мають загальнонаукові та професійні знання, готові до саморозвитку як в умовах професійної діяльності, так і у суспільному та особистому житті. Пропонована дисципліна передбачає поглиблення та систематизацію історичних знань студентів, дає можливість зрозуміти зміст, характер та закономірності державотворчих, політичних, соціально-економічних та культурних процесів, що відбувалися на території України від найдавніших часів до сьогодення.

Вивчення курсу передбачає опрацювання на проблемному рівні широкого комплексу питань, хронологічно і тематично об'єднаних у три модулі: давня і середньовічна історія України (від найдавніших часів до XV ст.); нова доба в історії України (XVI-XIX ст.); новітня історія України (XX-XXI ст.). Українська історія постає у соціально-економічному, політичному та культурному вимірах, як система видозмінюваних цінностей та орієнтацій, у тісних взаємозв'язках з європейською традицією.

У результаті опанування курсу «Історія України» в студентів повинні сформуватися чіткі світоглядні позиції, ціннісні орієнтири, почуття патріотизму, здатність інтерпретувати досвід попередніх поколінь і здійснювати самостійний відповідальний вибір.

Мета викладання дисципліни: формування фахівця з історичним мисленням, активною, патріотичною громадянською позицією, здатного аргументовано викладати свої погляди на найважливіші явища української історії, усвідомлювати нерозривний зв'язок між надбанням минулого і сучасного, традиціями і досвідом різних поколінь українців.

Завдання вивчення дисципліни:

- надати студентам знання з історії України відповідно до рівня та вимог вищої школи, зосередившись на найбільш актуальних проблемах політичного,

соціально-економічного, культурного та релігійного життя українського суспільства на різних етапах його розвитку;

- ознайомити студентів з хронологією та сутністю основних історичних подій, періодизацією, логікою історичного процесу;
- спонукати до оволодіння навичками комплексної роботи з різними типами історичних джерел та історичних праць, пошуку і систематизації інформації як основи вирішення дослідницьких завдань;
- сприяти формуванню історичного мислення, вміння виявляти історичну обумовленість подій і явищ;
- навчити студентів критично аналізувати отриману інформацію, визначати власну позицію щодо місця і ролі України у всесвітньо-історичному процесі;
- спираючись на загальнолюдські цінності допомогти студентам сформувати власні переконання, здобути навички і вміння, соціально-гуманітарні компетенції необхідні для практичної діяльності. Засвоїти важливі дати з історії України, орієнтуватися у визначенні історичних епох, їх основних проблем.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- основні події, явища, періоди, закономірності, напрями українського історичного процесу в його соціально-економічному та політичному вимірах;
  - головні джерела вивчення вітчизняної історії відповідно до різних історичних епох;
  - визнаних діячів української історії;
  - важливі проблемно-теоретичні питання курсу, та їх трактування сучасною українською історичною наукою.
- вміти:
- співвідносити події, явища та процеси з відповідними історичними епохами;
  - узагальнювати і систематизувати історичні події, визначати причинно-наслідкові зв'язки в явищах і процесах, що відбувалися на території України від давнини до сьогодення;

- визначати місце учасників історичних подій, об'єктивно оцінювати їхню діяльність;
- працювати з історичними джерелами і науковою літературою;
- вільно володіти базовим категоріально-понятійним апаратом історичної науки;
- аргументовано відстоювати свої погляди, брати участь у дискусіях з метою пошуку історичної істини;
- застосовувати набуті знання з історії України у професійній і повсякденній діяльності, для орієнтації у суспільно-політичному житті, оцінюванні політичних, економічних, мистецьких явищ, подій тощо.

Результати навчання (компетентності)

У результаті вивчення дисципліни «Історія України» у студентів мають бути сформовані такі компетентності:

- **ЗК01** Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- **ЗК02.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
- **ЗК04** – Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- **ЗК05** – Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово.
- **ЗК09** – Здатність діяти соціально відповідально і свідомо з метою збереження природного навколишнього середовища.

Програмні результати навчання:

- **ПР04** – Спілкуватися усно і письмово з професійних питань з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі, державною та іноземною мовами.
- **ПР23** – Реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства.

<i>Обсяг курсу</i>	
Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	16
семінарські заняття / практичні / лабораторні	14
самостійна робота	60

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ. УМОВИ ДОПУСКУ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Семестровий контроль рівня знань та успішності студентів з дисципліни “Історія України” відбувається у формі заліку.

Підсумковий бал розраховується та виставляється викладачем на останньому семінарському занятті та складається з суми підсумкового балу за семінарські заняття (максимально 30 балів), балу за контрольну роботу (максимально 50 балів) і балу за індивідуальну роботу (максимально 20 балів) та в сукупності становить максимально 100 балів.

При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на семінарських заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, знання джерельного та історіографічного матеріалу, активність при обговоренні питань, самостійне опрацювання тем тощо.

Контроль знань студентів під час проведення семінарських занять може відбуватись в наступних формах:

- детальний усний аналіз поставлених питань;
- вибіркове усне опитування «з місця»;
- дискусійне обговорення питань;
- індивідуальне розв’язування практичних завдань, проблемних запитань чи завдань;
- фронтальне стандартизоване опитування за тестами протягом 5 – 10 хв.;
- письмова (до 30 хв.) самостійна робота по варіантах тощо.

Усні відповіді на семінарських заняттях з використанням візуалізованих презентацій своїх відповідей та тематичне опитування (письмові самостійні роботи) – 30 балів (сім оцінок на семи семінарських заняттях). Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за роботу на семінарських заняттях становить 30 балів. Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. Робота кожного студента на семінарських заняттях може бути оцінена від 1 до 5 балів. 5 (4) бали студент

отримає, якщо демонструє глибоке розуміння матеріалу, вільно і правильно використав понятійно-категоріальний апарат у межах поставлених питань, послідовно, зв'язано і логічно викладає матеріал, аргументовано доводить свої думки, вилучає до підготовки як основну, так і додаткову літературу (монографії, періодичні видання, першоджерела, тощо). Вміє творчо підходити до вирішення питання. 3 бали студент отримує, якщо він: загалом орієнтується у межах поставлених питань, але відповіді не повні і не досить конкретні; відчуває труднощі у використанні і поясненні змісту наукових питань та категорій у межах поставлених питань; допускає незначні помилки та неточності, але зв'язно і логічно викладає, залучає основну і додаткову літературу. 2 бали студент отримує, коли демонструє недостатнє володіння основним матеріалом, допускає помилки при визначенні політичних процесів, не вміє їх аналізувати послідовно, глибоко, з допомогою необхідної літератури. 1 бал студент отримує, коли: погано орієнтується в матеріалі, допускає неточності, поверхневі знання при відповіді на поставлені питання; плутається у термінах та поняттях; відсутні власні судження, висновки.

Контрольна робота

Написання контрольної роботи є необхідною умовою для виставлення підсумкової оцінки студенту. Якщо студент з якихось причин не написав контрольної роботи, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт з даної навчальної дисципліни.

Контрольна робота передбачає формулювання 4 завдань: 3 – теоретичних та 10 тестових. Теоретичні питання оцінюються по 10 балів (разом 30 балів), а тестові – по 2 бали (разом 20 балів). У сумі – 50 балів.

Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання може виконуватися у формі реферату з історії населеного пункту чи презентації на певну тематику. Індивідуальна робота оцінюється максимально у 20 балів.

Критерії оцінювання реферату (максимально 20 балів)

Критерії	Кількість балів
<ul style="list-style-type: none"> ● робота є оригінальним самостійним дослідженням, у якому відбито творчий пошук студента, його вміння нестандартно мислити, працювати з науковими джерелами, висуваючи при цьому власні гіпотези з досліджуваних проблем; 	17-20 балів
<ul style="list-style-type: none"> ● наукове дослідження студента виконане на достатньо високому рівні, але має незначні недоліки в технічному оформленні, укладанні списку літератури, стилістиці тексту; 	14-16 балів
<ul style="list-style-type: none"> ● тема розкрита неповно 	9-13 балів
<ul style="list-style-type: none"> ● робота не відповідає переважній більшості вимог до наукових досліджень, але має структуру, у списку літератури зазначено більше трьох джерел; 	3-8 балів
<ul style="list-style-type: none"> ● розкритий лише окремий аспект 	1-2 бали
<ul style="list-style-type: none"> ● реферат не зарахований 	0 балів

Умови допуску до підсумкового контролю

Належне виконання:

1) підготовка до семінарських занять (лютий-червень 202_р.). Для цього необхідно готувати конспекти семінарських занять. Вітається якісна підготовка візуалізованих презентацій для відповідей на семінарські питання. Візуалізована презентація на семінарське питання не повинна перевищувати 14 слайдів. Однак слід пам'ятати, що візуалізована презентація тільки доповнює підготовлену основну відповідь студента (-ки).

2) виконання індивідуального завдання передбачає якісну пошукову працю, творчий підхід до оформлення студентом (-кою) індивідуальної роботи.

Студент (-ка) допускається до підсумкового контролю (заліку) середина грудня 2021 р. за умови відпрацювання усіх «заборгованостей» та набору 25 і більше балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Школа оцінювання та ECTS		
університетська	національна	Шкала ECTS
90-100	відмінно	A
80-89	добре	B
70-79		C
60-69	задовільно	D
50-59		E
26-49	незадовільно	FX
1-25		

Змістовий модуль №1

Тема 1. Галицько-Волинська держава XIII - перша половина XIV ст.

План семінарського заняття:

1. Політичний розвиток Галицького і Волинського князівств у XI -XII ст. та їх об'єднання. Роман Мстиславич.
2. Боротьба за Галицьку землю після смерті Романа Мстиславича. Феодальна війна 1205-1238 рр.
3. Внутрішня і зовнішня політика Данила Галицького.
4. Галицько-волинське князівство наприкінці XIII - на початку XIV ст. (за нащадків Данила Галицького).
5. Причини занепаду незалежної Галицько-Волинської держави та наслідки цієї події для українців як нації.

Ключові терміни та поняття

Династія Ростиславовичів, боярська опозиція, Золота Орда, баскаки,
королівська корона.

Методичні рекомендації

Студенту доцільно почати з визначення географічного положення, зародження та етапів формування Галицького і Волинського князівств. Слід звернути увагу на передумови й процес об'єднання цих князівств; територію, яку обіймало Галицько-Волинське князівство, його роль і місце у системі давньоруських (давньоукраїнських) князівств, піднесення Південно-Західної України в період занепаду Київської держави. Варто зауважити, що віддаленість Галичини і Волині від Києва забезпечувала відносну незалежність і самостійність цих земель.

Характеризуючи політичний розвиток Галицького князівства, зверніть увагу на внутрішню та зовнішню політику кожного з галицьких князів Ростиславичів. Проаналізуйте діяльність князів Володимирка (1123-1153 рр.) та Ярослава

Осмомисла (1153-1187 рр.). Розкажіть про події, які відбулися після смерті Ярослава Осмомисла. Покажіть зростання галицького боярства та їх боротьбу з Володимиром II Ярославичем (1187-1199 рр.), малярську окупацію, народні повстання. Особливу увагу студент має присвятити діяльності князя Романа Мстиславича (1170-1205 рр.), якому вдалося вперше об'єднати Волинську і Галицьку землі, врятувавши останню від зазіхань польських і угорських феодалів. Слід підтвердити, що основною передумовою об'єднання цих земель в одному князівстві була їх економічна, культурна спільність та зовнішні зв'язки.

При аналізі внутрішньої та зовнішньої політики Данила Галицького слід зауважити, що важким і тернистим шляхом відбувся прихід до влади галицько-волинського князя. Під боярським пануванням земля опинилися в безладді, чим скористалися поляки та мадяри, захопивши західноукраїнські землі. Та все ж йому вдалося подолати боярську опозицію. При висвітленні зовнішньої політики Данила Галицького зверніть увагу на її європейську зорієнтованість, проаналізуйте досягнення та невдачі цієї політики. Студенту варто зосередити увагу на питанні коронації Данила папською короною, відзначити історичність цієї події. Розглядаючи політичний розвиток Галицько-Волинського князівства у 1264-1340 рр. необхідно пам'ятати, що при формальному збереженні єдності князівство фактично розпалося і поступово втрачало колишню велич. Аналізуючи причини занепаду її, зверніть увагу на визначальну роль у цьому процесі татарських орд, які робили постійні набіги на територію Галицько-Волинської держави, підриваючи її продуктивні сили. Студенту потрібно знати, що після 1340 року Галицько-Волинська держава припинила своє існування, а українські землі були поділені між сусідніми державами. Підсумовуючи відповідь, слід підкреслити ту визначальну роль, яку відіграло це державне об'єднання в історії українського народу в процесі тягlosti політичного та культурного розвитку.

Рекомендована література.

1. Головка О.Б. Князь Роман Мстиславич і його доба. Нариси історії політичного життя Південної Русі XII – початку XIII століття. К., 2001.
2. Головка О.Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя / О.Б.Головка. К.: ВД «Стилос», 2006. 575 с.
3. Давня історія України: в 3-х томах [Текст] / Голова ред. кол. П.П. Толочко. К.: Наукова думка. Том 3. Слов'яно - Руська доба / Ю. С. Асеев [та ін.]; ред. П. П. Толочко. К., 2000. 695 с.
4. Ісаєвич Я. Галицько-Волинська держава. Львів, 1999.
5. Котляр М. Шляхи християнства на Русь (легендарні й реальні). *Український історичний журнал*. 2008. №5. С. 4-15.
6. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – Львів, 1999.
7. Історія України в особах. IX – XVIII ст. К., 1993.
8. Толочко О., Толочко П. Київська Русь // Україна крізь віки. Т. 4. К.: Видавничий Дім «Альтернативи», 1998. 352 с.
9. Котляр М. Володимир Великий. Ярослав Мудрий. К., 1996.
10. Котляр М. Україна крізь віки. Том 5. Галицько-Волинська русь. К., 1998.
11. Котляр М. Історія України в особах: Давньоруська держава. К., 1996.
12. Ричка В. Знаки влади: організація та форми репрезентації верховної влади у Київській Русі . *Український історичний журнал*. 2009. № 1. С.67-83.

Тема 2. Українські землі у складі Литви і Польщі (друга половина XIV – перша половина XVII ст.)

План семінарського заняття

1. Формування, устрій, суспільно-політичні відносини Литовсько-Руської держави.(друга пол. XIV ст.).
2. Об'єднавчі зусилля Литви і Польщі у XIV – першій половині XVI ст.. Кревська унія.
3. Підготовка і укладання Люблінської унії 1569р. Українські землі в складі Речі Посполитої: соціально-економічне становище.
4. Національний і релігійний рух на українських землях у XVI – першій половині XVII ст. Берестейська церковна унія 1596 р.
5. Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст. їх причини і наслідки.

Ключові терміни та поняття

Велике князівство Литовське, Річ Посполита, експансія, Кревська унія, Люблінська унія, Брестська унія, уніатська церква, братства, магнати, шляхта, Тевтонський орден, Магдебурзьке право, фільварок.

Методичні рекомендації

Студенту слід особливу увагу звернути на розкриття змісту терміна “Литовсько-Руської держави”. Зауважимо, що населення України опору литовцям фактично не чинило, позаяк Велике князівство Литовське не порушувало існуючих на українських землях звичаїв та системи управління.

Зокрема, більш детальніше необхідно зупинитись на аналізі Кревської шлюбної унії 1385 року, а також Городельської 1413 року та Люблінської унії 1569 р. Польща і Литва об'єдналися в одну державу, яка дістала назву “Республіка” (польською мовою – Річ Посполита) з єдиним королем, сеймом, католицизмом як державною релігією. Литовське князівство отримало статус автономії. Студенту потрібно з'ясувати соціально-економічні наслідки унії. Наголосити увагу на тому, що було знищено рештки українських державних традицій, які зберігалися під формами автономії у Великому князівстві

Литовському. Українські землі Речі Посполитої було поділено на воєводства. В Україні з'являються величезні латифундії польських магнатів, які були необмеженими володарями своїх областей і безжалісно експлуатували природні багатства України.

Зверніть увагу на внутрішню кризу, в якій опинилося українське православ'я на кінець XVI ст., охарактеризуйте реформаційні течії та роль братств у розвитку унійної ідеї. Внаслідок унії греко-католицька церква зберігала слов'янську мову та православні обряди, але визнавала догмати католицької церкви і переходила під владу папи римського. Проте слід знати, що не все духовенство згодилось на унію. Простий люд, а почасти й українська шляхта виступили на захист православної віри.

Студенту важливо чітко зазначити спільні ознаки, що об'єднували козацько-селянські повстання кінця XVI – першої половини XVII ст., та вказати на причини їх поразок. Відзначаючи недоліки повстань, варто звернути увагу на те, що вони демонстрували зростання сили та військового досвіду повсталих, збільшення їх чисельності, удосконалення тактики, зміцнення зв'язків козацтва з селянством.

Рекомендована література.

1. Білоцерківський В.Я. Історія України: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К., 2007. 536 с.
2. Білоус Н. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії). *Український історичний журнал*. 2010. № 1. С. 65-82.
3. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. К., 1995.
4. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів / за заг. ред. А.П. Коцура, Н.В. Терес. Київ – Чернівці: Книги –XXI, 2008. 1100 с
5. Історія України в особах: Литовсько-польська доба /Авт. колектив: О. Дзюба,

М. Довбищенко та ін. К.: Україна, 1997. 272 с.

6. Лазарович М.В. Історія України: навчальний посібник. К.: Знання, 2013. 685 с.

7. Мицик Ю.А., Бажан О.Г., Власов В.С. Історія України. К.: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. 680 с.

8. Петровський В.В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі / В.В Петровський, Л.О. Радченко, В.І.Семененко. Х.: ВД «Школа», 2007. 592 с .

9. Реєнт О.Усі гетьмани України: Легенди, міфи, біографії. Х.: Фоліо, 2007. 415 с.

10. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. / Україна крізь віки. У 15-ти тт. Т.6. К.: Альтернативи, 1999. 320 с.

11. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби / Упоряд. Т. Гошко Львів: Видавництво Українського Католицького Університету. 2011. 688 с.

12. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К.: Критика, 2005. 584 с.

Тема 3. Політичне становище України

в другій половині XVII ст.

Політичне становище України в другій половині XVII ст.

План семінарського заняття:

1. Гетьманування Івана Виговського (Гадяцька унія, боротьба з опозицією) та Юрія Хмельницького (Переяславські статті 1659 р., Слободищенський трактат 1660 р.).
2. Боротьба козацько-старшинських угруповань за владу в Україні. Доба Руїни. Причини та наслідки. Андрусівське перемир'я.
3. Гетьманування Петра Дорошенка. Поглиблення Руїни Української держави в кінці 60-х – 80-х років XVII ст. Іван Самойлович.
4. "Вічний мир" 1686 р. між Росією та Польщею. Занепад державності в Правобережній Україні і її перехід під владу Речі Посполитої.

Ключові терміни та поняття

Руїна, спадкоємний гетьманат, Гадяцький договір, Андрусівське перемир'я, Вічний мир, Слобожанщина, воєвода, Османська імперія, Кримське ханство.

Методичні рекомендації

Необхідно проаналізувати складне геополітичне становище української держави після смерті Б.Хмельницького; зовнішньополітичні чинники (геополітичні інтереси Росії, Польщі, Туреччини, Швеції, Семигороддя) та особливості внутрішньополітичного розвитку козацької держави. Слід детально звернути увагу на гетьманування І.Виговського, укладеного в Гадячі союзний договір з Польщею (1658 р.) як пам'ятник державницької думки України, що викликало війну з Москвою. Аналізуючи ці події, студенту варто зосередити увагу на політиці московського царя як противника самостійності України, зупинитися на внутрішній і зовнішній політиці Юрія Хмельницького.

Студенту слід висвітлити характерні ознаки та основні причини Руїни. З'ясувати соціально-політичну сутність доби Руїни. Українська держава

розкололася на два державних утворення з протилежною орієнтацією на зарубіжні держави, з окремими урядами, які перебували у стані війни. Були створені умови для поділу України по Дніпру між Росією і Річчю Посполитою. Правда, на Лівобережжі в складі Російської держави ще збереглась обмежена внутрішня автономія. Сконцентруйте увагу на статтях-договорах українських гетьманів з московським урядом, які послідовно обмежували козацьку автономію у складі Росії. Вимагає поглибленої характеристики студентом гетьманування П.Дорошенка. Він стає на шлях обмеження впливу Польщі, а надалі – до відвертого розриву з нею. Слід показати на прикладах, чому не вдалося гетьману втілити державотворчі кроки у життя. Насамкінець, варто підкреслити, що падіння гетьманства П.Дорошенка ознаменувало кінець національно-визвольної війни та її поразку. Була ліквідована українська державність на Правобережжі, і усі спроби її відновити зазнали невдачі.

Підсумовуючи дану тему, треба сказати, що у ході тривалих війн за панування в українських землях між Росією, Річчю Посполитою, Туреччиною і Кримом Україна виявилася роздробленою: Слобожанщина, Лівобережжя, Київ і Запоріжжя перебували під владою Росії; Правобережжя – під владою Речі Посполитої і частково Туреччини (Поділля). У складі Польщі залишилась Волинь і Галичина.

Рекомендована література.

1. Ділова документація Гетьманщини ХУІІІ ст. Збірник документів. К., 1993.
2. Історія України. Документи і матеріали /Укладання та коментарі В. Короля. К.: Альтернативи, 2001.
3. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини (1760-1830). К., 1996.
4. Маманчук О.І. Актуальні проблеми політичної історії України: Монографія. К.: КНЕУ, 2005.
5. Матях В.М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика. *Український історичний журнал*. 2011. №4. С. 116 – 131.
6. Перша Конституція України гетьмана П.Орлика 1710 р. К., 1994.

7. Петровський В., Радченко Л., Семененко В. Історія України: неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. – Харків: «Школа», 2008.
8. Савченко Н., Подольський М. Історія України: модульний курс. Навчальний посібник. К.: "Інкос", 2006.
9. Смолій В. А, Степанков В. С. Українська державна ідея XVII — XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. Київ, "Альтернативи", 1997. 368 с.
10. Ступак Ф.Я. Добродійна діяльність гетьмана І. Мазепи. *Український історичний журнал*. 2005. № 1. С. 138-148.
11. Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура. К.: Інститут історії України НАН України, 2014. 671 с.
12. Шевчук В. Козацька держава. Етюди до історії українського державотворення. К., 1995.
13. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К.: Критика. 2005. 584 с.
14. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття : причини і початок Руїни: Київ: Основи, 1998. 447 с.

Тема 4. Гетьманщина під владою Російської імперії у XVIII ст.

План семінарського заняття:

1. Становище українських земель в період правління гетьмана І. Мазепи (1687-1708 рр.). Полтавська катастрофа.
2. Гетьман П. Орлик та його “Конституція”.
3. Обмеження прав України в період гетьманування І. Скоропадського (1708-1721 рр.) та правління першої “Малоросійської колегії”.
4. Спроби гетьмана Д. Апостола реформувати Україну (1727-1734 рр.). Друга ліквідація гетьманства.
5. Остаточне скасування російським царизмом автономії на Лівобережній і Слобідській Україні в другій половині XVIII ст. Запорізька (Нова) Січ та її остаточне знищення російським самодержавством (1734-1775 рр.).

Ключові терміни та поняття

Гетьманщина, Північна війна, автономія, конституція, Малоросія, Малоросійська колегія, гетьманський уряд, обмеження автономного устрою.

Методичні рекомендації

Приставаючи до вивчення теми семінарського заняття, проаналізуйте політичне становище та адміністративно-територіальний устрій українських земель останньої чверті XVII –XVIII ст. Особливу увагу зверніть на статус Гетьманщини у складі Російської держави. Проаналізуйте особливості внутрішньої та зовнішньої політики Івана Мазепи, взаємин з Петром I та Карлом XII, з’ясуйте справжні мотиви його прошведської орієнтації і укладення україно-шведського договору.

Студент повинен висвітлити діяльність в еміграції гетьмана Пилипа Орлика, особливу увагу необхідно звернути на укладену угоду між ним, старшиною і запорожцями, що отримала назву “Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького”, згодом названа “Конституція П.Орлика”. Зауважимо, що П.Орлик увійшов в історію як гетьман, який відкрито домагався створення Української держави. Його уряд намагався створити антиросійську коаліцію

держав. Але ці намагання виявилися марними – європейські держави не бажали воювати за Україну.

Слід охарактеризувати основні риси діяльності гетьмана Івана Скоропадського, який не зміг у складній внутрішньополітичній ситуації розширити автономію Гетьманщини. Говорячи про діяльність Першої Малоросійської колегії, слід наголосити на її антиукраїнську сутність. Але із зміною імператорів і міжнародної ситуації політика “залізної руки” щодо України інколи дещо пом’якшувалася. Зокрема, це стосується діяльності Данила Апостола, коли було відновлено посаду гетьмана. Студенту потрібно вказати основні напрями його внутрішньої політики на поліпшення добробуту українського населення, охарактеризувати економічні реформи гетьмана. Однак ситуація змінюється після смерті Д.Апостола, коли управління перейшло до Правління гетьманського уряду. На конкретних прикладах покажіть механізм діяльності та розкрийте антиукраїнську політику цього органу російської адміністрації на Гетьманщині. Слід насамперед студенту виділити особливості правління останнього гетьмана України Кирила Розумовського. Особливу увагу звернути на причини та наслідки остаточної ліквідації російським самодержавством автономії Гетьманщини і Запорізької Січі.

Рекомендована література.

1. Ділова документація Гетьманщини ХУІІІ ст. Збірник документів. К., 1993.
  2. Історія України. Документи і матеріали /Укладання та коментарі В. Короля. К.: Альтернативи, 2001.
  3. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини (1760-1830). К., 1996.
  4. Маманчук О.І. Актуальні проблеми політичної історії України: Монографія. К.: КНЕУ, 2005.
  5. Матях В.М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика. *Український історичний журнал*. 2011. №4. С. 116 – 131.
- Перша Конституція України гетьмана П.Орлика 1710 р. К., 1994.

6. Петровський В., Радченко Л., Семененко В. Історія України: неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. – Харків: «Школа», 2008.
7. Савченко Н., Подольський М. Історія України: модульний курс. Навчальний посібник. К.: "Інкос", 2006.
8. Смолій В. А, Степанков В. С. Українська державна ідея XVII — XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. Київ, "Альтернативи", 1997. 368 с.
9. Ступак Ф.Я. Добродійна діяльність гетьмана І. Мазепи. *Український історичний журнал*. 2005. № 1. С. 138-148.
10. Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура. К.: Інститут історії України НАН України, 2014. 671 с.
11. Шевчук В. Козацька держава. Етюди до історії українського державотворення. К., 1995.
12. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К.: Критика. 2005. 584 с.
13. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття : причини і початок Руїни : [монографія]. Київ: Основи, 1998. 447 с.

Змістовий модуль №2

Тема 5 Українські землі під владою іноземних держав у міжвоєнний період 20-30-ті рр. ХХ ст.

План семінарського заняття.

1. Встановлення комуністичної системи в Україні, її сутність. Створення СРСР і ліквідація суверенітету України.
2. Національна політика більшовиків в Україні. (Українізація: причини та наслідки. Разгортання масових репресій 20-30-х рр.).
3. Соціально-економічний становище УРСР. (Індустріалізація. Колективізація. Голод 1932-1933 рр.).
4. Національна політика Польщі на окупованих українських територіях. Український національно-визвольний рух.
5. Становище українців Буковини та Закарпаття у міжвоєнний період. Карпатська Україна

Ключові терміни та поняття

Нова економічна політика, коренізація, українізація, продрозкладка, п'ятирічки, індустріалізація, колективізація, розкуркулення, голодомор, геноцид, державна ідеологія, культ особи, інакомислення, репресії, тоталітаризм, комунізм, соціалізм, інтегральний націоналізм, ліберальний націоналізм, націонал-комунізм, націонал-ухильництво, “розстріляне відродження”, Організація українських націоналістів (ОУН).

Методичні рекомендації

Слід уважно підійти до вивчення проблеми становлення комуністичної системи в Україні, її сутності. Політики “воєнного комунізму”. Потрібно зупинитись на причинах переходу до НЕПу та особливості впровадження в Україні. Створення СРСР і ліквідація суверенітету України. Утвердження однопартійності. Необхідно проаналізувати політику українізації, яка проводилась у 20-х – на початку 30-х років ХХ ст. Слід визначити суть українізації як політики в національно-культурній сфері, що здійснювалася

радянським керівництвом в Україні. Потрібно з'ясувати причини політики “коренізації” (українізації) в Україні. Охарактеризуйте напрямки масових репресій, що здійснювалися проти всіх верств населення України – від селянина до керівників КП(б)У. Детальніше зверніть увагу на боротьбу проти релігії і церкви, а також гоніння радянської влади проти українських письменників, діячів мистецтва.

Необхідно з'ясувати особливості проведення індустріалізації в Україні, враховуючи труднощі її втілення. Зауважимо, що шляхи і методи індустріалізації були обрані невірно, вони суперечили об'єктивним економічним законам. Плани п'ятирічок були явно нереальними і економічно необґрунтованими. Проаналізуйте наслідки індустріалізації. Потрібно зауважити, що політика прискореної індустріалізації призвела до важких соціально-економічних та політичних наслідків. Покажіть, як сталінська політика суцільної колективізації руйнувала розвинуту систему сільськогосподарського кооперування, що викликало різні форми протесту українського селянства. Охарактеризуйте один із головних негативних напрямків колективізації – “ліквідація куркуля як класу”. У ході колективізації було знищено найбільш працездатних і заможних господарів, що негативно вплинуло на подальший розвиток сільського господарства. Опишіть масштаби найтрагічнішого прояву колективізації – голодомору 1932-1933 років.

Слід зосередити увагу на аналізі соціально-економічного та суспільно-політичного становища Галичини під владою Польщі, Північної Буковини під владою Румунії та Закарпаття під владою Чехословаччини. Висвітліть політичне життя та національно-визвольний рух українців. Детально охарактеризуйте події на Закарпатті у 1939 році, наслідком яких було проголошення незалежності Карпатської України. Загалом аналізуючи розвиток Північної Буковини та Закарпаття, порівняйте його зі становищем Галичини, визначте спільні моменти їхнього розвитку та особливості кожного з регіонів.

Рекомендована література.

1. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. Кн.1. К., 1994.

2. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. К., 1990.
3. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-і роки. К., 1991.
4. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-ті рр.). К., 1991.
5. Касьянов Г. Українська інтелігенція 20-30-х років: соціальний портрет та історична доля. К., 1992.
6. Колективізація і голод на Україні (1929-1933). Збірник документів і матеріалів. К., 1992.
7. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. К., 1993.
8. Костюк Г. Сталінізм в Україні: Генеза і наслідки: Дослідження і спостереження сучасника / Г. Костюк; [пер. з англ.]. К.: Смолоскип, 1995. 508 с.
9. Кондратюк В., Зайцев О. Україна в 20-30-х рр. Суспільно-політичне життя ХХ століття. Львів, 1993.
10. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). К., 1996.
11. Кульчицький С.В., Мовчан О.М. Невідомі сторінки голоду 1921-1923 рр. в Україні. К., 1993.
12. Кульчицький С.В. Ціна “великого перелому”. К., 1991.
13. Малик Я.Й. Впровадження радянського режиму в українському селі. Львів, 1996.
14. Мухіна М. Упокорення голодом. Збірник документів. К., 1993.
15. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. К., 1994.
16. Реєнт О. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії: навч. посіб. / О. П. Реєнт, І. А. Коляда. К: Школа, 2004. 544 с.
17. Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 604 с.

18. Сухарєв О. Неп на Україні. К., 1991.
19. Швагуляк М. “Українська карта”. Українське питання у міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни. Дзвін. 1990. №7.

Тема 6. Україна в роки Другої світової війни.

План семінарського заняття

1. Входження Західної України і Північної Буковини до складу Української РСР. Радянізація західноукраїнських земель у 1939-1941 рр.
2. Напад фашистської Німеччини на СРСР. Україна в перші місяці радянсько-німецької війни.
3. Німецький окупаційний режим в Україні у 1941-1944 рр.
4. Рух опору в тилу німецько-фашистських військ у 1942-1944 рр.
5. Наступ Червоної армії в 1943-1944 роках і вигнання німецьких агресорів з України. Приєднання Закарпаття до Української РСР.
6. Наслідки Другої світової війни для України.

Ключові терміни та поняття

Друга світова війна, фашизм, пакт Молотова-Ріббентропа, геополітичні інтереси, радянізація, план “Барбаросса”, план “Ост”, евакуація, окупаційний режим, колабораціонізм, антигітлерівська коаліція, Акт відновлення Української держави, рух Опору, Українська Повстанська Армія, партизанський рух, підпілля, геноцид, остарбайтери, Бабин Яр, депортація.

Методичні рекомендації

Передусім слід зазначити, що 30-і роки характеризуються значним ускладненням міжнародних відносин і зростанням загрози війни. Відбулося формування двох протилежних блоків держав: США, Великобританія, Франція, з одного боку, та Німеччина, Італія, Японія – з іншого. Окрему позицію займала СРСР. Охарактеризуйте спроби деяких держав створити систему колективної безпеки у відверненні Другої світової війни. Оцініть геополітичні інтереси СРСР та фашистської Німеччини щодо Західної України. Проаналізуйте радянсько-німецький Договір про ненапад (пакт “Молотова-Ріббентропа”), а також секретний протокол про розмежування сфер впливу сторін в Європі. Зауважимо, що для Західної України цей радянсько-німецький договір мав важливе значення, бо віддавав її до сфери впливу СРСР. Необхідно визначити

позитивні і негативні сторони соціально-політичних перетворень в Західній Україні у 1939–1941 рр. Масові репресії проти місцевого населення. Опір утвердженню комуністичного режиму на західноукраїнських землях.

Проаналізувати плани нападу Німеччини на СРСР (план “Барбаросса”, план “Ост”). Загарбання України розглядалося як одна з основних цілей завойовницької політики німецького фашизму. Аналізуючи напад Німеччини на СРСР, висвітліть початок війни. Приділіть належну увагу перебігу воєнних дій першого етапу радянсько-німецької війни. Зупиніться на причинах поразок радянських військ. Студент повинен з’ясувати особливості німецької окупації України. Необхідно підкреслити, що під ногою фашистського окупанта українські землі перебували від червня 1941 року до повного його вигнання – жовтня 1944 року. Варто зауважити, що, захопивши Україну, німці розчленували її на окремі чотири частини. Вкажіть на певні риси окупаційного режиму в різних регіонах і відповідно дещо відмінне становище місцевого населення в тих адміністративно-територіальних частинах, що були створені німецькою владою на українських землях. Слід проаналізувати рух Опору проти німецько-фашистських загарбників. В українському антифашистському русі Опору існувало дві течії: радянський рух опору (партизани і підпільники) та національно-визвольний рух опору на чолі з ОУН. В роки боротьби проти німецьких окупантів у них були різні підходи до проблеми державності України, порівняйте їх. Слід звернути увагу на польський рух спротиву. Необхідно розкрити події наступу радянських військ у 1943-1944 рр. і вигнання німецьких агресорів з України. З’ясуйте вклад України в перемогу над Німеччиною та її союзниками. Підсумовуючи, потрібно наголосити, що з приходом Червоної Армії в Західну Україну в 1944 році ОУН і УПА, залишаючись на платформі незалежності, оголосила війну сталінському режиму. Зверніть особливу увагу на депортаційні акції радянської влади після звільнення України від німецько-фашистських загарбників.

Рекомендована література.

1. Бар М., Заленський А. Війна втрачених надій: український самостійницький рух у 1939-1945 рр. *Український історичний журнал*. 1992. №6.
2. Брицький П.П. Україна у Другій світовій війні (1939-1945 рр.). Чернівці, 1995.
3. Ветров І. Економічна експансія третього рейху в Україні. К., 2000.
4. Киричук Ю. Історія УПА. Тернопіль, 1991.
5. Ковалюк В.Р. Західна Україна на початку Другої світової війни. *Український історичний журнал*. 1991. № 9.
6. Коваль В.С. Радянсько-німецький пакт 1939 року. К., 1989.
7. Коваль М.В. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.). Спроба сучасного концептуального бачення. К., 1994.
8. Коваль М.В. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. К., 1995.
9. Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади: В 2 кн. Львів, 1997.
10. Мірчук П. Українська Повстанська Армія: 1942-1952. Документи і матеріали. Львів, 1991.
11. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. Париж, Нью-Йорк, Львів, 1993.
12. Муковський І.Т., Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність. Українці на фронтах Другої світової війни. К., 1997.
13. Патриляк І.К. Націоналістичний партизанський рух на території Західної України влітку 1941 р. *Український історичний журнал*. 2000. № 4.
14. Руденко Р.М., Русак А.В. Армія фашистського агресора: від перемог до поразок. 1941-1945 рр. (Морально-психологічний аспект). К., 1997.
15. Трохимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939-1945). Львів, 1995.
16. Шанковський Л. Похідні групи ОУН. Мюнхен, 1958.

Тема 7. Україна в умовах боротьби за незалежність.

План семінарського заняття

1. Акт проголошення незалежності України. Всеукраїнський референдум та вибори Президента України 1 грудня 1991 р.
2. Розбудова незалежної Української держави. Конституційний процес. Прийняття Конституції 1996 р., основні її положення.
3. Політичне і соціально-економічне життя в Україні у 1996 – 2004 рр. “Помаранчева революція”.
4. Україна у 2004-2014 рр.: особливості політичного життя та соціально-економічного розвитку.
5. “Революція гідності: причини, хід, наслідки.
6. Збройна агресія Росії проти України.

Ключові терміни та поняття

Державне будівництво, багатопартійність, виборчий процес, державний суверенітет, конституційний процес, опозиція, політична система, унітарна держава, сепаратизм, громадянське суспільство, демократія, політична криза, правова держава, реформи, інфляція, консенсус, лібералізація економіки, підприємництво, приватизація, ринкова економіка, соціальна диференціація, еміграція, діаспора, зовнішні вектори політики, СНД, НАТО, Євросоюз.

Методичні рекомендації

Першочерговим завданням незалежної України стало державне будівництво. Необхідно відразу підкреслити, що державотворчі процеси надзвичайно ускладнювалися тривалою відсутністю нової Конституції. Саме вона мала визначити принципи формування і здійснення державної влади, засади суспільного і державного устрою країни, форми правління, створити юридичну базу для розробки і прийняття нових законів та інших державних нормативних актів. Зупиніться на вузлових подіях державотворення України. З огляду на доленосність прийняття нової Конституції доцільно проаналізувати хід конституційного процесу в Україні. Він виявився суперечливим, складним і

надзвичайно тривалим (із республік колишнього СРСР Україна прийняла свою Конституцію останньою). Переглядаючи Конституцію, докажіть, що основоположний закон України визначає всі основні засади та напрями внутрішньої і зовнішньої політики держави, орієнтири реформування нашого суспільства.

Охарактеризуйте розвиток багатопартійної системи в Україні. Цьому сприяла сукупність соціально-економічних і політичних факторів, визначте їх. Партії є одним із базових інститутів сучасного суспільства, без чого неможливе функціонування представницької демократії. Проведіть класифікацію партій. На сьогодні в Україні існує понад 100 політичних партій. За характером політичної орієнтації їх традиційно поділяють на праві, ліві і центристські.

Необхідно розкрити особливості зовнішньої політики України. Зауважимо, що після проголошення Акта про державну незалежність Україна вперше стала рівноправним суб'єктом у міжнародних відносинах. Вкажіть правові засади зовнішньої політики держави. Розгляньте основні пріоритетні напрями зовнішньої політики України. На конкретних прикладах розкрийте зміст зовнішньополітичної діяльності Української держави, її боротьбу за мир та безпеку народів, підтримку ідеї роззброєння, підкресліть її відмову в односторонньому порядку від ядерної зброї. Покажіть участь України в роботі міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, МАГАТЕ та ін.). Поясніть позицію України щодо СНД, Росії, США, Ради Європи, НАТО. Варто підкреслити, що важливим пріоритетом у зовнішній політиці є економічний аспект, що пояснюється кризовим станом економіки України. Україна інтегрується в міжнародні економічні та фінансові структури. Значна увага приділяється залученню в українську економіку іноземних інвестицій. Проголошення незалежності започаткувало новий етап у стосунках України із світовою українською діаспорою. З'ясуйте стосунки держави з громадами українців, які проживають у різних країнах світу. Українська держава прагне до консолідації українців, які проживають на різних континентах, до всебічної підтримки і

забезпечення прав українців в інших країнах світу. Загалом Україна все впевненіше налагоджує всебічні зв'язки з країнами світу, займає гідне її народу місце у світовому співтоваристві.

Рекомендована література.

1. Алексеев Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Україна на переломі. – К., 2000.
2. Акт проголошення незалежності України. К., 1991.
3. Багацький В. В., Кормич Л.І. Історія України : підручник. –3-тє вид., доп. і перероб. Рек. МОН. К.: Алерта, 2010. 388 с.
4. Бойко О.Д. Історія України: навч. посібник. Рек. МОН; 6-тє вид. К.: Академвидав, 2016. 720 с.
5. Бойко О.Д. Україна 1991-1995 рр.: Тіні минулого чи контури майбутнього. К., 1996.
6. Верменич Я. В. Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України, Відділ історичної регіоналістики. К.: Інститут історії України, 2018. 369 с.
7. Головка В. «Владу створюють...». Політична біографія Леоніда Кучми / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2018. 242 с.
8. Декларація про державний суверенітет України. К., 1990.
9. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [О.М.Бут, М.І.Бушин, Ю.І.Вовк та ін.]; за заг. ред. М.І. Бушина, О.І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2016. 644с.
10. Конституція України. К., 1996.
11. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. К., 2018. 232 с.
12. Кульчицький С.В. Утвердження незалежності України: перше десятиліття. *Український історичний журнал*. 2001. №2.

13. Палій О. Історія України. Від княжої доби до Революції гідності. 3-тє вид. Київ: К.І.С., 2017. 596 с.
14. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Х., 2016. 496 с.
15. Турченко Ф., Панченко П., Тимченко С. Новітня історія України (1946-1998). К., 2000.
16. Україна в ХХ столітті (1900–2000): Зб. документів і матеріалів / Упор.: А.Слюсаренко, В. Гусєв, В. Король та ін. К., 2000. 351 с.
17. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / під ред. М.О.Шульги. К., 1999.
18. Якубова Л. "Русский мир" в Україні: на краю прірви. К.: ТОВ "Видавництво "КЛІО"", 2018. 384 с.

ПИТАННЯ ДО КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Коли первісні люди почали заселяти сучасну територію ?
2. Особливості трипільської культури в українській історії.
3. Які народи заселяли південь України в давні часи ?
4. Звідки пішли слов'яни і як вони з'явилися в українських землях ?
5. Яка територія, на думку сучасних істориків, є батьківщиною слов'ян.?
6. Які східнослов'янські племена дали початок українському етносу ?
7. Етапи утворення державності у східних слов'ян.
8. Які слов'янські племена мешкали на землях сучасної України ?
9. Які факти підтверджують могутність стародавнього Києва ?
10. Яку версію походження назви “Русь” подає автор “Повісті минулих літ”?
11. Як пояснює літописець причини приходу до влади у слов'янських землях ?
12. За яких обставин утворилася держава Київська Русь ?
13. Яка територія походження Київської Русі найбільш аргументована ?
14. Які періоди виділяють у політичній історії Київській Русі ?
15. Історичне значення Київської Русі.
16. За яких обставин утворилося Галицько-Волинське князівство ?
17. Роль Данила Галицького в історії Галицько-Волинської держави.
18. Коли вперше згадується назва “Україна” і яким є її походження ?
19. Яким чином і чому відбувся поділ українських земель в XI - XV ст.?
20. Яким було становище України у складі Литовського князівства ?
21. Як утворилася Річ Посполита і які наслідки для українських земель мав їх перехід під владу Польщі ?
22. Як виникло українське козацтво і яку роль воно відіграло в українській історії ?
23. Як і коли виникла Запорізька Січ ?
24. Чому Запорізьку Січ називають козацькою республікою ?
25. Як розгортається визвольний рух в Україні в кін. XIV - першій пол. XVII ст.?
26. В чому сутність Української національної революції 1648-1676 рр.?
27. Якою була політика Росії та Речі Посполитої щодо українських земель?
28. В чому сутність Української національно-визвольної війни 1648-1654 рр. І яке її співвідношення з Українською національною революцією 1648 - 1676 рр.?
29. Чому період 60-80-х рр. ХУІІ ст. увійшов в історію як доба Руїни ?
30. Які гетьмани періоду Руїни виступали з ідеєю турецької альтернативи союзу з Москвою ?
31. Причини поразки Української національної революції.
32. Які причини шведсько-українського союзу 1708 р.?

33. Які наслідки для України мав перехід І.Мазепи і частини козацтва на бік Карла XII ?
34. Які заходи по остаточній ліквідації автономного устрою України здійснила Катерина II ?
35. Як вплинули на долю українських земель три поділи Речі Посполитої (1772р, 1793 р. і 1795 р.) ?
36. Яку політику щодо України здійснювали уряди Російської та Австро-Угорської імперій в першій половині XIX ст.?
37. Які особливості економічного розвитку Наддніпрянської України ускладі Російської імперії ?
38. Коли було скасовано кріпосне право в Австрійській та Російській імперіях ?
39. Що таке українське національне відродження і які причини його обумовили ?
40. Як розгортався національно-визвольний рух в Україні і які були його здобутки ?
41. Яка була етносоціальна структура населення України у другій половині XIX ст.?
42. Яким було становище України на початку XX ст.?
43. У чому проявилася національна трагедія українців у першій світовій війні ?
44. Коли і за яких обставин була створена Центральна Рада ?
45. У чому зміст і значення III Універсалу Центральної Ради ?
46. Що ви знаєте про перший Всеукраїнський з'їзд Рад ?
47. У чому історичне значення IV Універсалу Центральної Ради ?
48. В якій сфері діяльності урядом гетьмана П.Скоропадського досягнуто найбільших успіхів ?
49. У чому проявилася слабкість гетьманату ?
50. Які причини падіння ЗУНР ?
51. У чому причини поразки Директорії ?
52. Які причини поразки Української національно-демократичної революції 1917 -1920 рр.?
53. У чому полягала сутність непу і як він запроваджувався в Україні ?
54. Коли і як відбулося утворення СРСР .
55. Чи була альтернатива утворення СРСР і чи могла УРСР існувати самостійно?
56. Що таке “українізація” в Радянській Україні та які її наслідки ?
57. Чому віддавалися головні пріоритети в ході форсованої індустріалізації?
58. У чому полягала суть кризових явищ у сільськогосподарському виробництві, пов'язаних з насильницькою колективізацією ?
59. Чим можна пояснити, що в 1932-1933 рр. в Україні вимирали цілі села?.

60. В чому сутність політики геноциду з боку центру по відношенню до українського народу в 1932 - 1933 рр.?
61. Яким був стан українських земель у складі Польщі, Чехословаччини, Румунії ?
62. Зміст національно-визвольного руху в західноукраїнських землях.
63. Які західноукраїнські організації і партії виступали за незалежну Україну у 20-30 роки ?
64. Які територіальні зміни відбулися в Україні на початку Другої світової війни ?
65. Які причини поразки радянських військ у 1941 році ?
66. Що собою являв рух Опору німецько-фашистським загарбникам ?
67. Коли і де в умовах війни було проголошено самостійну українську державу і на що при цьому розраховувала ОУН під проводом Степана Бандери ?
68. Який внесок зробив український народ у розгром фашистської Німеччини ?
69. Коли і як завершилося формування території сучасної України ?
70. Які причини післявоєнного голоду в Україні в 1947 році ?
71. Які форми і методи боротьби вибрали ОУН-УПА в післявоєнний період ?
72. Чим був зумовлений ідеологічний наступ тоталітарного режиму в 1940-50-ті
73. Що означала "жданівщина" для духовного життя України ?
74. Які причини незавершеності реформи сер. 60-х рр. ?
75. Що було характерно для творчості "шестидесятників" ?
76. Які обставини викликали прийняття Декларації про державний суверенітет України ?
77. Коли відбувся Український референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України ?
78. В чому сутність сучасного державного будівництва ?.

Рекомендована література

1. Акт проголошення незалежності України. К., 1991.
2. Алексєєв Ю.М., Вертегел А.Г., Даниленко В.М. Історія України. К., 1994.
3. Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Україна на переломі. К., 2000.
4. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі. К., 1993.
5. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. К., 1991.
6. Апанович О. Українсько-російський договір 1654 р. Міфи і реальність. К., 1994.
7. Багалій Д. Нарис історії України. К., 1994.
8. Багатопартійна Українська держава на початку ХХ ст.: програмні документи перших українських політичних партій. К., 1992.
9. Багацький В. В., Кормич Л.І. Історія України : підручник. 3-тє вид., доп. і перероб. Рек. МОН. К.: Алерта, 2010. 388 с.
10. Баран В.К. Україна 1950-1960 рр.: еволюція тоталітарної системи. К., 1996.
11. Баран В.К. Україна після Сталіна: Нарис історії 1953-1985 рр. Львів, 1992.
12. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. Кн.1. К., 1994.
13. Бойко О.Д. Історія України: навч. посібник. К., 2016. 720 с.
14. Бойко О.Д. Україна 1991-1995 рр.: Тіні минулого чи контури майбутнього. К., 1996.
15. Борисенко В. Курс української історії. К., 1997.
16. Білоцерківський В.Я. Історія України: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Я. Білоцерківський. 3-є вид., випр. і доп. К.: Центр учбової літератури, 2007. 536 с.
17. Брицький П.П. Україна у Другій світовій війні (1939-1945 рр.). Чернівці, 1995.
18. Верменич Я. В. Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України, Відділ історичної регіоналістики. К.: Інститут історії України, 2018. 369 с.
19. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. К., 1995.
20. Ветров І. Економічна експансія третього рейху в Україні. К., 2000.
21. Головка В. «Владу створюють...». Політична біографія Леоніда Кучми / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2018. 242 с.
22. Головка О.Б. Князь Роман Мстиславич і його доба. Нариси історії політичного життя Південної Русі XII – початку XIII століття. К., 2001.
23. Головка О.Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя / О.Б.Головка. К.: ВД «Стилос», 2006. 575 с.
24. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. К., 1990.
25. Горелов В. Павло Скоропадський – гетьман Української Держави. К., 1995.
26. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – ХХ ст. К., 1996.
27. Грушевський М. Ілюстрована історія України. К., 1990.
28. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. К., 1991-1998.
29. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст.: нариси політичної історії. К.: Либідь, 1993. 288 с.
30. Давня історія України: У 2 кн. К., 1994, 1995
31. Давня історія України: в 3-х томах [Текст] / Голова ред. кол. П.П. Толочко. К.: Наукова думка. Том 3. Слов'яно - Руська доба / Ю. С. Асєєв [та ін.]; ред.

П. П. Толочко. К., 2000. 695 с.

32. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-і роки. К., 1991.
33. Даниленко В. М. Україна в 1985-1991 рр.: остання глава радянської історії / НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2018. 278 с.
34. Ділова документація Гетьманщини ХУІІІ ст. Збірник документів. К., 1993.
35. Декларація про державний суверенітет України. К., 1990.
36. Дорошенко Д. Нарис історії України: У 2 т. К., 1992.
37. Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення, персоналії. К., 1993.
38. Єфименко О. Історія України та її народу. К., 1994.
39. Західно-Українська Народна Республіка / Авт. кол.: Литвин М. Р. (керівник), Грицеляк В. П., Лоза Ю. І., Сосса Р. І., Ровенчак І. І. К.: ТОВ "Українська картографічна група", 2019.
40. Ісаєвич Я. Галицько-Волинська держава. Львів, 1999.
41. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів / за заг. ред. А.П. Коцура, Н.В. Терес. Київ Чернівці: Книги ХХІ, 2008. 1100 с.
42. Історія державної служби в Україні. У п'яти томах. Том 3. Документи і матеріали V ст. до н.е. – 1774 р./ Керівник колективу упорядників Г.Боряк. Київ, 2009.
43. Історія України в особах. ІХ – ХVІІІ ст. К., 1993.
44. Історія України: Документи. Матеріали. Посібник / уклад., комент. В. Ю. Короля. К., 2001. 448 с.
45. Історія України / Керівник авт. колект. Зайцев Ю. Львів, 1996.
46. Історія України. Нове бачення: В 2 т. К., 1995-1996.
47. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [О.М.Бут, М.І.Бушин, Ю.І.Вовк та ін.]; за заг. ред. М.І. Бушина, О.І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: ЧДТУ, 2016. 644с.
48. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К. : Наук. думка, 2013. 1056 с.
49. Історія суспільних рухів і політичних партій в Україні (ХІХ ст.-1920 р.). Львів, 1993.
50. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-ті рр.). К., 1991.
51. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. К., 1995.
52. Касьянов Г. Українська інтелігенція 20-30-х років: соціальний портрет та історична доля. К., 1992.
53. Ковтун В. Історія Народного руху України. К., 1995.
54. Конституція України. К., 1996.
55. Киричук Ю. Історія УПА. Тернопіль, 1991.
56. Коваль М.В. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.). Спроба сучасного концептуального бачення. К., 1994.
57. Коваль М.В. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. К., 1995.
58. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини (1760-1830). К., 1996.
59. Колективізація і голод на Україні (1929-1933). Збірник документів і матеріалів. К., 1992.
60. Кондратюк В., Зайцев О. Україна в 20-30-х рр. Суспільно-політичне життя ХХ століття. Львів, 1993.

61. Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху ХІХ ст. Тернопіль, 1993.
62. Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. К., 1993.
63. Конституційні акти України 1917-1920 рр. К., 1992.
64. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. Париж, Нью-Йорк, Львів, 1993.
65. Костюк Г. Сталінізм в Україні: Генеза і наслідки: Дослідження і спостереження сучасника [пер. з англ.]. К.: Смолоскип, 1995. 508 с.
66. Котляр М. Володимир Великий. Ярослав Мудрий. К., 1996.
67. Котляр М. Україна крізь віки. Том 5. Галицько-Волинська русь. К., 1998.
68. Котляр М. Історія України в особах: Давньоруська держава. К., 1996
69. Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. Львів, 1990.
70. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. Львів, 1999.
71. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). К., 1996.
72. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. К., 2018. 232 с.
73. Кульчицький С.В., Мовчан О.М. Невідомі сторінки голоду 1921-1923 рр. в Україні. К., 1993.
74. Кульчицький С.В. Ціна "великого перелому". К., 1991.
75. Лазарович М.В. Історія України: навчальний посібник. 3-тє вид., стер. К.: Знання, 2013. 685 с.
76. Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади: В 2 кн. Львів, 1997.
77. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995.
78. Малик Я.Й. Впровадження радянського режиму в українському селі. Львів, 1996.
79. Мірчук П. Українська Повстанська Армія: 1942-1952. Документи і матеріали. Львів, 1991.
80. Міщук А. І. Павло Скоропадський в українських державотворчих процесах 1918 р. // Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2020 рік ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 5-7 квітня 2021 р., м. Івано-Франківськ. Електронне видання. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2021. С. 88-90.
81. Міщук А., Міщук М. Суспільно-політична діяльність УРП-УСРП на Покутті // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. – 2017. – № 5–6. – С. 170–181.
82. Міщук А., Міщук М. Українська радикальна партія-Українська соціалістично-радикальна партія: особливості функціонування (1918-1939 рр.) // Політична наука: теорія, методологія, практика: монографія/ за ред.. Климончука В.Й.; Прикарпат.нац.ун-т ім. В.Стефаника; Факультет іст., політол.і міжнар. від-н. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2021. С. 261 – 284.
83. Міщук А., Міщук М. Ігор Дмитрів – герой Калуської сотні // Євромайдан. Прикарпатський вимір. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 125–128.
84. Мицик Ю.А., Бажан О.Г., Власов В.С. Історія України. К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2008. 680 с.
85. Мороз В. Я. Україна у двадцятому столітті. Етап перший. 1900-1920 рр. Львів: Ліга-Прес, 2005. 656 с.
86. Муковський І.Т., Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність. Українці на фронтах Другої світової війни. К., 1997.
87. Мухіна М. Упокорення голодом. Збірник документів. К., 1993.
88. Національні процеси в Україні. Історія і сучасність. Документи і матеріали. Т.1. К., 1997.
89. Новітня історія України (1900-2000) Підручник / авт.: А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В.

- П. Дрожжин. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
90. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917-1920 рр. К., 1995.
91. Палій О. Історія України. Від княжої доби до Революції гідності. 3-тє вид. Київ: К.І.С., 2017. 596 с.
92. Пасічник, М. С. Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи: навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2006. 735
93. Петровський В.В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі / В.В Петровський, Л.О. Радченко, В.І.Семененко. Х.: ВД «Школа», 2007. 592 с .
94. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Х., 2016. 496 с.
95. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. К., 1995.
96. Райківський І., Міщук А. Українське національне відродження 1848–1914 років. Галичина // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Ілюстрована історія. Львів Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2008. – С.38–55.
97. Реєнт О. П., Сердюк О. В. Перша світова війна і Україна. К.: Генеза, 2004. 480 с.
98. Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX – поч. ХХ ст.). К., 2003. 340 с.
99. Реєнт О. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії: навч. посіб. / О. П. Реєнт, І. А. Коляда. К: Школа, 2004. 544 с.
100. Реєнт О. Українська революція. К., 1996.
101. Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008 604 с.
102. Руденко Р.М., Русак А.В. Армія фашистського агресора: від перемог до поразок. 1941-1945 рр. (Морально-психологічний аспект). К., 1997.
103. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. / Україна крізь віки. У 15-ти тт. Т.6.К.: Альтернативи, 1999. 320 с.
104. Рух Опору в Україні: 1960-1990. Енциклопедичний довідник / [передм. Осипа Зінкевича, Олеся Обертаса]. К.: Смолоскип, 2010. 804 с.
105. Сарбей В. Історія України XIX – поч. ХХ ст. К., 1991.
106. Сарбей В. Національне відродження України / Україна крізь віки» у 15-ти т. Т. 9. К., 1999.
107. Світлична В. В. Історія України: навчальний посібник. Київ : Каравела, 2011. 384 с.
108. Слюсаренко А., Томенко М. Історія української Конституції. К., 1993.
109. Смолій В., Гуржій О. Як і коли почала формуватися українська нація. К., 1991.
110. Смолій В. А., Степанков В. С. Богдан Хмельницький. К.: Арії, 2013. 656 с.
111. Смолій В. А., Степанков В. С. Українська національна революція (1648-1676 рр.) / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України/ Україна крізь віки. У 15-ти тт. Т. 7: К.: Альтернативи, 1999. 352 с.
112. Сухарєв О. НЕП на Україні. К., 1991.
113. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії XIX – початку ХХ ст. – Львів, 1999.
114. Ткачов С. Польсько-український трансфер населення 1944-46 рр. Тернопіль, 1997.
115. Турченко Ф., Панченко П., Тимченко С. Новітня історія України (1946-1998). К., 2000.
116. Толочко О., Толочко П. Київська Русь // Україна крізь віки. Т. 4. К.: Видавничий Дім «Альтернативи», 1998. 352 с.
117. Трохимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939-1945). Львів, 1995.
118. Україна ХХ ст. Проблеми національного відродження. К., 1993.

119. Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура. К.: Інст. історії України НАН України, 2014. 671 с.
120. Українська революція: Хрестоматія / Упор. С. Корновенко, А. Морозов, О. Реєнт. Вінниця, 2004.
121. Українські політичні партії кінця XIX - початку XX ст. Програмові і довідкові матеріали / Укл. Шевченко В., Зверьков Ю., Кривошея О. К., 1993.
122. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. Т.1. К., 1996; Т.2. К., 1997.
123. Українська Центральна Рада / Авт. кол.: Сосса Р. І. (керівник), Грицеляк В. П., Кучерук О. С.. К., 2018.
124. Українсько-Російський договір 1654 р.: нові підходи до історії міждержавних стосунків (Матеріали науково-теоретичного семінару) / Ред. кол.: С. В. Кульчицький (гол. ред.), М. Ф. Дмитрієнко, О. І. Гуржій, В. М. Даниленко, В. С. Коваль, Н. А. Шип, О. І. Ганжа (відп. секр.), І. С. Хміль. НАН України. Інститут історії України. К., 1995. 69 с.
125. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби / Упоряд. Т. Гошко Львів: Видавництво Українського Католицького Університету. 2011. 688 с.
126. Чорнобильське досвє КГБ. Суспільні настрої. ЧАЕС у поставарійний період: збірник документів про катастрофу на Чорнобильській АЕС / Відп. ред. В. Смолій; Ред. кол.: А. Когут, І. Лябах, М. Панова, О. Рубльов, В. Хропко; Упоряд: О. Бажан, В. Бірчак, Г. Боряк. Галузевий державний архів СБУ; Інститут історії України НАН України; Український інститут національної пам'яті. К., 2019. 1200 с.
127. Шаповал Ю.І. Україна 20-50-х рр.: Сторінки ненаписаної історії. К., 1993.
128. Шевчук В. Козацька держава. Етюди до історії українського державотворення. К., 1995.
129. Юрій М.Ф. Історія України: навч. посіб./ Рек. МОН . К.: Кондор, 2010. 252 с.
130. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К.: Критика, 2005. 584 с.
131. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття : причини і початок Руїни : [монографія]. Київ: Основи, 1998. 447 с.
132. Ярош Б. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30-50-ті роки XX століття. Луцьк, 1995.
133. Mishchuk Andriy, Mishchuk Mariana. National identity and the ethical and moral principles of nation-building in the views of Bishops of the UGCC. Newsletter of Precarpathian University. Political science / Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk: LІK, Issue 11. 2017. P.99-104.

Інформаційні ресурси

1. Писемні джерела з історії України. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua>
2. Усні й письмові джерела історії України. – Режим доступу: gufer.net/history/677-usn-y-pismov-dzherela.html
3. Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pviu/2009_4/2.pdf
2. Сага про Хервер: джерело з історії України часів нашестя gunivstarozytnosti.blogspot.com/2012/08/blog-post_29.html
3. Писемні джерела з історії України. – Режим доступу: chtyvo.org.ua/authors/.../Pysemni_dzherela_z_istorii_Ukrainy/
4. Мицик Ю. Джерела з історії національно-визвольної війни українського народу середини

- XVII століття. – Режим доступу: www.history.org.ua/?litera&id=8120&navStart=10
5. Історичні джерела та їх використання. – Режим доступу: www.history.org.ua/?termin=Dyplomat_sluzhba_Khmelnynckogo
www.history.org.ua/index.php?termin=Inst_Grushevskogo_NAN...
  6. Археографічні комісії України. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/
  7. Джерела особового походження. – Режим доступу: www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_6_2011/11.pdf
  8. Краєзнавчий електронний ресурс «Історія міст і сіл України» - https://nibu.kyiv.ua/projects/proekt_kraieznavchoho_elektronnoho_resursu_istoriia_mist_i_sil_ukrainy/